

Ukrayiny: naukovi poshuky i znakhidky. Mizhvidomchyy zbirnyk naukovykh prats'. K.: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. Vyp. 27.

URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ivanenko_Oksana_Anatolii_vna/Yevreiske_shkilnytstvo_na_terenakh_Kyivskoho_navchal_noho_okruhu.pdf [in Ukrainian]

2. Lazarovych, M. V. Natsional'ni menshyny ukrayiny naprykintsi XIX – na pochatku XX st.: osvitiy kontekst [National minorities of Ukraine at the end of the 19th – at the beginning of the 20th century: educational context]. URL: 6506-Tekst statti-13068-1-10-20190512 (1).pdf [in Ukrainian]

3. Meleshchenko, A. A. (2018). Rol' yevreys'koho shkil'nytstva v systemi pochatkovoyi osvity na Volyni v kintsi XIX – na pochatku XX stolittya [The role of Jewish schooling in the system of primary education in Volyn at the end of the 19th – the beginning of the 20th century]. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Pedagogichni nauky. Vyp. 2. S. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_2_16 [in Ukrainian]

4. Polishchuk, YU. M. (2012). Natsional'ni menshyny Pravoberezhzhya Ukrayiny u konteksti etnichnoyi polityky Rosiys'koyi imperiyi (kinets' XVIII – pochatok XX st.). [National minorities of the Right Bank of Ukraine in the context of the ethnic policy of the Russian Empire (end of the 18th – beginning of the 20th century)]. Kyiv. 432 s. [in Ukrainian]

5. Rudnyts'ka, N. V. (2002). Stanovlennia i rozvytok systemy osvity ievreiv na Volyni u XIX – na pochatku XX stolittia [Formation and Development of the Jewish Education System in Volyn in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries]. Extended abstract of PhD thesis. Zaporizhzhia. [in Ukrainian]

6. Feller M. Yevreys'ka osvitiya tradytsiya i yevreys'ka osvita v Ukrayini. [Yevreyi v Ukrayini: istoriya, kul'tura, tradytsiya: Jewish educational tradition and Jewish education in Ukraine]. Jews in Ukraine: history, culture, tradition. Zbirnyk naukovykh prats'. Kyiv, 1997. S. 243. [in Ukrainian]

7. Filonenko, O. V. (2013). Orhanizatsiya osvity natsional'nykh menshyn u tsentral'nomu rehioni Ukrayiny v

kintsi XIX – pochatku XX st. [Organization of education of national minorities in the central region of Ukraine at the end of the 19th – beginning of the 20th century]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 122. S. 374–382. [in Ukrainian]

8. Yashyn, V. O. (2014). Rozvytok svit'skoyi osvity sered yevreys'koho naseleण्या Khersonshchyny ta Katerynoslavshchyny u druhiy polovyni XIX stolittya [Development of secular education among the Jewish population of Kherson region and Katerynoslav region in the second half of the 19th century]. Hrani. № 5. S. 114–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_5_23 [in Ukrainian]

9. Lanin, E. B. (1890). The Jews in Russia. Reprinted from the Fortnightly Review. October. 30 p. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗЕЛЕНСЬКА Людмила Дмитрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Наукові інтереси: генеза освіти в Україні й на Слобожанщині; педагогічна персоналістика; новітні освітні технології; управління закладами вищої освіти на засадах автономії й колегіального самоврядування.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZELENSKA Lyudmila Dmitrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, Acting Dean of the Faculty of History and Law H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Scientific interests: genesis education in Ukraine and Slobozhanshchyna; pedagogical personalism; the latest educational technologies; management of higher education institutions on the basis of autonomy and collegial self-government.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2023 р.

УДК 37.018.593:37(=411.16)-043.86"1801/1920"(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-407-412

РОЄНКО Світлана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-6458>

e-mail: s.o.roienko@udpu.edu.ua

РОЛЬ ПРИВАТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЄВРЕЇВ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

У статті розглянуто роль приватних навчальних закладів у поширенні освіти євреїв (XIX – початок XX століття). На основі аналізу нормативно-правових документів, що врегульовували різні аспекти життя євреїв, вдалося простежити розвиток системи освіти.

Право здобувати освіту у народних училищах, гімназіях, університетах, що відкривалися урядом, та у приватних закладах було задекларовано «Положенням про євреїв» (1804). Проте через незнання російської мови та релігійну спрямованість діти з єврейських родин не відвідували державні заклади освіти. Альтернативою урядовим залишалися приватні навчальні заклади, діяльність яких визначалася різними постановами, які стали основою для прийняття «Положення про приватні навчальні заклади» (1835).

Згодом відкриття приватних закладів для євреїв було врегульоване «Положенням про єврейські приватні заклади і домашніх учителів» (1844). Заклади такого типу відкривалися для того, щоб надати дітям релігійні знання, а також щоб полегшити їм перехід в загальні училища.

У 1868 році була прийнята постанова «Про зміни та доповнення до нині діючих законів про приватні училища», проте її норми тривалий час не поширювалися на єврейські приватні заклади, оскільки «Положення ...» (1844) не втратило чинності.

Певні поступки щодо відкриття приватних закладів євреї отримали на початку ХХ століття. Це сприяло збільшенню кількості єврейських приватних закладів та поширенню професійної освіти.

Аналіз документів Центрального державного історичного архіву України м. Києва та законів, положень й розпоряджень, що регулювали питання освіти, засвідчив, що поширення навчальних закладів для євреїв значною мірою забезпечувалося приватною ініціативою. Євреї мали можливість здобути освіту в єврейських приватних закладах, домашніх учителів або в приватних закладах освіти, що відкривалися для осіб різних віросповідань. До прийняття нормативного документу, яким встановлювалася відсоткова норма для прийому в навчальні заклади осіб іудейського віросповідання, питома вага єврейської молоді в середніх навчальних закладах було досить вагомою (до 50% від загальної кількості учнів).

Ключові слова: шкільна приватна освіта, приватні навчальні заклади, приватні училища, приватні єврейські училища, хедери.

ROIENKO Svitlana Oleksandrivna –
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Social Pedagogy and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-6458>
e-mail: s.o.roienko@udpu.edu.ua

ROLE OF PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE DEVELOPMENT OF JEWISH EDUCATION (19th - EARLY 20th CENTURY)

In this article, we examine the role of private educational institutions in the spread of Jewish education during the 19th to the early 20th century. Through an analysis of legal documents that regulated various aspects of Jewish life, we can trace the development of the education system for Jews.

The right to receive education in public schools, gymnasiums, universities established by the government, and in private institutions was declared in the «Regulations for Jews» in 1804. However, due to a lack of knowledge of the Russian language and the religious orientation of children from Jewish families, they did not attend state educational institutions. Private educational institutions, regulated by various decrees, became an alternative to government ones, and these regulations served as the basis for the adoption of the «Regulations on Private Educational Institutions» in 1835.

Later, the opening of private institutions for Jews was regulated by the «Regulations on Jewish Private Institutions and Home Teachers» in 1844. Such institutions were established to provide children with necessary knowledge in Jewish law and to facilitate their transition to mainstream schools.

In 1868, a decree was passed regarding «Changes and Additions to Existing Laws on Private Schools» but its provisions did not apply to Jewish private institutions for a long time, as the «Regulations...» from 1844 remained in effect.

Certain steps were taken in the early 20th century to open private Jewish institutions, which contributed to the increase in the number of Jewish private institutions and the expansion of professional education.

An analysis of documents from the Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv and the laws, regulations, and directives regulating education revealed that the expansion of educational institutions for Jews was largely driven by private initiative. Jews had the opportunity to receive education in Jewish private institutions, from home teachers, or in private educational institutions that were open to individuals of various faiths. Before the adoption of a regulatory document establishing the percentage quota for admission to educational institutions for individuals of the Jewish faith, the share of Jewish youth in secondary educational institutions was significant (up to 50% of the total number of students).

Key words : school private education, private educational institutions, private schools, private Jewish schools, headers.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Україна є багатонаціональною державою. На її території проживає понад 100 національностей. Вивчення особливостей етнічних громад дає підстави для створення загальної історії розвитку країни. Важливою частиною вивчення історії будь-якої держави є вивчення історії освіти, що допомагає зрозуміти, які цінності були важливими для суспільства в минулому та як вони вплинули на його розвиток. З огляду на це особливого значення набуває вивчення історичного досвіду функціонування приватних закладів освіти, їх місця в загальній системі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографічний аналіз джерел показав, що проблеми становлення та розвитку шкільної приватної освіти ХІХ – початку ХХ століття були

предметом дослідження науковців (І. Добрянського, О. Друганової, Н. Коляди, О. Перетятко, В. Постолатія, Н. Сейко та ін.). У поле зору дослідників потрапляли й питання єврейського шкільництва. Різні аспекти функціонування закладів освіти для євреїв дослідники розглядали переважно в контексті загального розвитку освітньої галузі (Ю. Агапов, О. Акімкін, А. Мелещенко, Л. Єршова, А. Коцута, Н. Кротік, М. Лутай та ін.).

У межах нашого дослідження викликає зацікавленість публікація О. Іваненко «Єврейська громада та розвиток освіти в Київському навчальному окрузі на початку ХХ століття» (2019). Авторка, опираючись на документи Центрального державного історичного архіву України м. Києва, продемонструвала особливості культурно-

просвітницької діяльності єврейської громади. Аналіз документів засвідчив, що поширення навчальних закладів для євреїв значною мірою було обумовлено доброчинною діяльністю різноманітних товариств та приватних осіб.

Мета статті – розкрити роль приватних навчальних закладів в поширенні освіти серед євреїв упродовж XIX – початку XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окрему роль в історії України відіграло єврейське населення, яке в XIX – на початку XX століття мало питоому вагу в етнічному складі населення Південно-Західного краю. З 15 губерній, де дозволялося поселятися євреям, 8 були українськими: Київська, Волинська, Подільська, Катеринославська, Херсонська, Таврійська, Полтавська та Чернігівська [7, с. 17]. Євреї відповідно до закону, що діяв з 1791 по 1917 рік, могли проживати лише в межах «смуги осілости». Загалом життя євреїв визначалося нормативними документами, положення яких значно обмежували їхні громадянські, економічні та політичні права.

Документом, що урегулював різні аспекти життя євреїв було «Положення про євреїв», що набуло чинності 9 грудня 1804 р. Окрема увага у ньому була приділена освіті. «Положенням ...» було задекларовано право здобувати освіту у народних училищах, гімназіях, університетах, що відкривалися урядом [7, с. 19]. Надання доступу до мережі державних закладів освіти, яка на той час формувалася, мало сприяти русифікації єврейського населення, а в подальшому асиміляції. Проте євреї не могли в повній мірі скористатися наданими їм правами, оскільки в переважній більшості не знали російської мови. До того ж варто враховувати, що освіта єврейської молоді мала релігійний характер. Тому діти з єврейських родин переважно здобували освіту в навчальних закладах, що відкривалися на власні кошти, що не суперечило нормам «Положення ...».

Варто відзначити, що на початку XIX століття шкільна освіта вперше була виділена в окрему галузь, яку держава взяла під особистий контроль і управління, намагаючись регламентувати діяльність навчальних закладів різних типів. З цією метою було затверджено ряд нормативних документів, що регулювали відкриття та функціонування різних типів навчальних закладів. У цей період вагомою альтернативою для гімназій, повітових училищ та народних шкіл залишалися приватні школи. Для того, щоб урегулювати питання функціонування приватних навчальних закладів, 12 січня 1835 р. було прийнято важливий документ «Положення про приватні навчальні заклади», який, по суті, був зведенням усіх попередніх постанов стосовно приватної освіти, і який діяв до 1857 р. [4, с. 34–XLVIII]. Окремими доповненнями до цього «Положення ...», які принципово не змінювали його змісту, були різні постанови, положення та циркуляри, прийняті в наступні роки.

З метою урегулювання діяльності закладів освіти, де навчалися діти з єврейських родин, 13 листопада 1844 р. було затверджене «Положення про єврейські приватні заклади і домашні

учителів» [5, с. 291]. Цим законом дозволялося паралельно із відкриттям державних закладів для освіти євреїв відкривати й приватні заклади для навчання та виховання. Єврейські приватні заклади відкривалися з метою «надання дітям необхідних знань в єврейському законі», а також щоб «полегшити їм перехід в загальні училища» [5, с. 291]. Заклади освіти повинні були працювати за посібниками, що були схвалені міністерством народної освіти, та підлягали нагляду загального навчального керівництва [5, с. 291]. Засновники та наглядачі від єврейських училищ 1 розряду особливу увагу повинні були приділяти навчальній та виховній складовій. Для того, щоб викладати в приватному училищі, учителі повинні були подати відповідні свідоцтва, що засвідчували рівень їх знань та вміння провадити викладацьку діяльність.

Положенням деталізувалися вимоги щодо відкриття єврейського початкового та другорядного приватного училища.

Спільне навчання дівчаток та хлопчиків у єврейських приватних закладах заборонялося, оскільки це не схвалювалося звичаями віри.

19 лютого 1868 р. була прийнята постанова «Про зміни та доповнення до нині діючих законів про приватні училища» [3, с. 653–656], що регулювала питання відкриття та функціонування приватних закладів освіти. Прийняття постанови зумовило колізію: яким документом послуговуватися під час надання дозволу на відкриття єврейських приватних училищ. Аналіз документів засвідчив, що це питання не було в повній мірі врегульоване. При наданні дозволів на відкриття приватних закладів користувалися різними нормативними документами. Роз'яснення знаходимо в циркулярі Київського навчального округу за 1895 р. «Щодо не поширення дії положення про приватні училища 19 лютого 1868 року на єврейські приватні училища» [5, с. 301]. Оскільки «Положення ...» 1844 року не втратило чинності, то при наданні дозволу на відкриття закладів освіти особам іудейського віросповідання варто послуговуватися ним. Як показує аналіз звернень потенційних засновників приватних закладів норми «Положення ...» ставали перепорою для відкриття училищ з вищим складом класів [5, с. 301].

Постійно зростаюча потреба в загальній та професійній освіті, недостатня кількість навчальних закладів та прагнення зменшити наплив в християнські заклади євреїв зумовили необхідність переглянути норми закону щодо відкриття єврейських приватних училищ. У 1906 р. було надано дозвіл при відкритті єврейських приватних училищ користуватися не лише «Положенням про єврейські приватні заклади і домашніх учителів» (1844), а й застосовувати норми постанови «Про зміни та доповнення до нині діючих законів про приватні училища» (1868) [6, с. 166–167].

Євреям було надано дозвіл будь-де відкривати приватні заклади, а не обмежуватися лише смугою осілости. Також вони отримали можливість відкривати ремісничі навчальні заклади та

професійні школи, а також ремісничі та професійні класи при училищах, що вже функціонували на правах приватних. Прийнятті норми сприяли збільшенню кількості єврейських приватних закладів та поширенню професійної освіти [6, с. 166–167].

Окрім вище зазначених документів діяльність єврейських приватних закладів унормовувалася циркулярами, розпорядженнями у яких містилися роз'яснення щодо процедури складання іспитів особами жіночої статі єврейського походження на право займатися приватним навчанням своїх одновітців, щодо відкриття приватних єврейських училищ 3-го розряду для осіб обох статей, порядку заміщення учительських посад, про призначення вчителів єврейських предметів в приватних єврейських училищах, про приїзд в столичні міста учителів-євреїв тощо [5, 306–307]. Зростання освічених жінок серед єврейського населення та їх прагнення сприяти поширенню освіти зумовило затвердження права відкривати жіночі єврейські училища лише особам жіночої статі (1885) [5, с. 301].

Діяльність єврейських приватних училищ перебувала під контролем директорів та інспекторів народних училищ. Проте не зважаючи на постійній нагляд все ж таки утримувачі єврейських приватних училищ вдавалися до певних порушень: не дотримувалися навчальних планів, що були заявлені при отриманні дозволу на відкриття училища, порушували графік роботи, не дотримувалися режиму дня, до викладання допускалися вчителі, які не мали відповідних свідоцтв. Для того, щоб усунути певні порушення в сфері приватної освіти, попечителем Київського навчального округу у 1898 р. нормативним документом «Про дотримання утримувачами приватних єврейських училищ законів та розпоряджень, що стосуються зазначених училищ» було дано розпорядження провести роз'яснювальну роботу серед засновників єврейських приватних училищ. Наголошувалося, що з тих, хто порушує законодавчі норми, буде стягнуто штраф, а в разі повторного порушення вони підлягатимуть суду [5, с. 311–312].

Важливу частину освітньої системи складали хедери, які забезпечували отримання релігійної освіти, а також навчали читати та писати рідною мовою.

Навчання у них провадили приватні вчителі, які мали свідоцтва на звання мелама. Для того, щоб відкрити хедер, мелама мав мати окрему кімнату, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам щодо свого призначення. Про намір відкрити хедер необхідно було повідомити місцеву дирекцію. Діяльність хедерів перебувала під пильним наглядом директорів та інспекторів народних училищ. Здійснювати нагляд допомагали також голови міських училищ та директори єврейських навчальних училищ. Перевірка належного викладання закону віри покладалася на рабина. Держава намагалася максимально контролювати діяльність закладів такого типу. Особи, які з певних причин не дотримувалися правил, підлягали покаранню у формі стягнення

штрафу. Розмір штрафу залежав від того, яким за рахунком було порушення. Мелама, який порушив правила втретє, окрім штрафу ще й позбавлявся волі терміном від 4 до 8 місяців [5, с. 309].

Розвиток освіти для євреїв відбувався в межах жорстких обмежувальних заходів, що регламентувалися на законодавчому рівні. На шляху відкриття закладів постійно створювалися бюрократичні перепони. Аналіз архівних документів, у яких представлені клопотання щодо відкриття певного типу закладу освіти для дітей з єврейських родин показав, що переважна більшість ініціатив не була зреалізована через відмови у задоволенні клопотання.

При розгляді питання щодо надання дозволу на відкриття закладу освіти певного типу особлива увага зверталася не стільки на освіту потенційного засновника закладу як на його благонадійність, що підтверджувалась відповідною довідкою канцелярії губернаторів. Навіть розписка в тому, що він (засновник) надалі не належатиме до сіоністів, не давала підстав для отримання дозволу на відкриття хедеру [2, с. 54].

Не належна, на думку керівництва Київського навчального округу й дирекції народних училищ Полтавської губернії, мета відкриття К. З. Гуревичем у 1904 р. початкового єврейського училища в Кременчузі Полтавської губернії стала підставою для відмови. Серед складових мети, що була зазначена в проєкті заснування училища, не було зазначено прищеплювати любов і відданість цареві [2, с. 56].

Через недостатню кількість державних закладів освіти та дії норми закону про відсоток євреїв серед загальної кількості учнів велика кількість дітей єврейської національності не мала змогу здобути освіту. Щоб покращити ситуацію в цьому питанні приватні особи готові були відкривати навчальні заклади, що працювали за програмами училищ міністерства народної освіти. Проте через політичну неблагонадійність М. І. Гінзбургу так і не вдалося відкрити в 1906 р. в Кременчузі Полтавської губернії єврейського училища першого розряду за програмою реальних училищ міністерства народної освіти. Були й інші спроби відкрити в цьому містечку заклади освіти для євреїв, але реалізації цих проєктів на заваді за офіційною версією ставала політична неблагонадійність засновників [2, с. 61].

Проте й позитивна характеристика засновника, підтримка ініціативи місцевою громадою досить часто не сприяли отриманню дозволу на відкриття освітнього закладу.

Підставою у відмові відкрити приватні вечірні курси для дорослих євреїв в Клевани (1907 р.) стала неможливість здійснювати нагляд за приватним закладом через відсутність представника інспекції народних училищ [1, с. 261]. Уряд боявся, що курси стануть місцем поширення серед молоді старше 15 років не лише освіти, а й інших ідей.

Бували випадки, коли через тривале не отримання дозволу потенційні засновники відмовлялися від бажання відкрити заклад спираючись чи то на погіршення матеріального

становища, чи на неможливість набрати учнів, оскільки навчальний рік вже розпочався.

Одним із шляхів отримання освіти для євреїв було навчання в приватних училищах, курс навчання яких відповідав прогімназіям або гімназіям. Опрацювання архівних джерел підтверджує, що кількість євреїв відносно християн була досить значною. Результати ревізії Київської приватної гімназії А. Степовича, яку окружний інспектор у 1913 році відвідав шість разів, показали, що євреї становили 44,5% від загальної кількості учнів. Розподіл учнів за віросповіданням був таким:

- 1 клас – 23 християн та 2 євреї;
- 2 клас – 26 християн та 2 євреї;
- 3 клас – 35 християн та 3 євреї;
- 4 клас – 19 християн та 18 євреїв;
- 5 клас – 12 християн та 25 євреїв;
- 6а клас – 17 християн та 23 євреї;
- 6б клас – 10 християн та 11 євреїв;
- 7а клас – 11 християн та 14 євреїв;
- 7б клас – 14 християн та 24 євреї;
- 8 клас – 23 християн та 21 євреї [8, арк. 7].

Аналіз наповненості класів показує, що на момент відкриття гімназії значний відсоток учнів становили діти з єврейських родин. Далі спостерігаємо різке зменшення кількості євреїв у класах. Це було пов'язане із встановленням відсоткових норм: до столичних навчальних закладів можна було зарахувати 3% євреїв, 5% – в інших регіонах та 10% – в межах смуги єврейської осілості [6, с. 178–179].

Результати ревізії навчальних закладів освіти м. Острога Волинської губернії також підтверджують, що євреї становили значний відсоток серед учнів приватних закладів. Отримання приватними жіночими гімназіями прав для учнів, якими користуються учениці жіночих гімназій, сприяло збільшенню контингенту учнів за рахунок євреїв. Наприклад, в приватній жіночій гімназії А. Янкевич з отриманням прав для учнів кількість учениць зросла з 74 до 175 переважно за рахунок євреїв (151 особа). Православних учениць в гімназії було 13, та 11 – католиків [7, арк. 6–6 зв.].

Аналіз звітних документів показав, що до прийняття обмежувальних заходів питома вага єврейської молоді в приватних закладах освіти зростала.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. У ІХ столітті приватні освітні установи грали ключову роль в розвитку освіти серед євреїв. З прийняттям «Положення про єврейські приватні заклади і домашніх учителів» (1844) фактично розпочалася реформа в галузі єврейської освіти. Вона була спрямована на асиміляцію євреїв з іншими народами, на їх інтеграцію в суспільство. Держава намагалася впливати на поширення освіти серед євреїв з одного боку через залучення їх до державних закладів, а з іншого – через впровадження відсоткових обмежень щодо прийому в навчальні заклади. Єврейські приватні заклади перебували під постійним наглядом, а їх діяльність регулювалася нормативними документами. Загалом приватні навчальні заклади надавали можливість євреям

інтегруватися в суспільство, отримати вищий рівень освіти, що був необхідний для подальшого професійного розвитку.

Проведений науковий пошук не вичерпує всіх питань означеної проблеми, а спрямовує на вивчення окремих складових шкільної освіти євреїв як окремих регіонів, так і України загалом у різні історичні періоди.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Агапов Ю. Ю. Становлення та розвиток приватної освіти на Волині (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2011. 302 с.
2. Іваненко О. Єврейська громада та розвиток освіти в Київському навчальному окрузі на початку XX століття. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 28 : Міжвідомчий збірник наукових праць. Відп. ред. С. В. Віднянський. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2019. 417 с.
3. Об изменении и дополнении ныне действующих узаконений о частных училищах. *Сборник постановлений по Министерству Народного просвещения*. Т. 4 : Царствование императора Александра II 1865–1870. СПб., 1871. С. 653–686.
4. Положение о частных учебных заведениях. *Журнал Министерства Народного Просвещения*. 1835. № 2 (февраль). С. 34–48.
5. Свод законоположений и распоряжений о частных училищах и домашнем обучении / сост. А. А. Луцкевич. К. : Типография И. Крыжановского и В. Авдошенко, 1901. 368 с.
6. Частные учебные заведения ведомства Министерства народного просвещения : собрание ныне действующих законоположений и распоряжений о частных учебных заведениях и домашнем обучении / сост. А. М. Лаурсон. СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1912. 339 с.
7. Щербак Н. О. Єврейське питання у внутрішній політиці царизму наприкінці XVIII – у першій чверті XIX ст. *Український історичний журнал*. 2004. №6. С. 16–26.

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

8. Докладная записка о ревизии и состоянии Киевской частной гимназии Степовича А. И. и материалы к ней. 1913. ЦДДАУК (Центр. держ. істор. архів України, м. Київ). Ф. 707. Оп. 163. Спр. 317. Арк. 20.
9. О ревизии частных женских учебных заведений г. Острога. 1908. ЦДДАУК (Центр. держ. істор. архів України, м. Київ). Ф. 707. Оп. 159. Спр. 104. Арк. 11.

REFERENCES

1. Ahapov, YU.YU. (2011). Stanovlennya ta rozvytok pryvatnoyi osvity na Volyni (druha polovyna XIX – pochatok XX st.) [Agapov Yu. Yu. Formation and development of private education in Volyn (second half of the 19th - beginning of the 20th century)]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Zhytomyr. 302 s. [in Ukrainian].
2. Ivanenko, O. (2019). Yevreys'ka hromada ta rozvytok osvity v Kyivskomu navchal'nomu okruzi na pochatku XX stolittya [The Jewish community and the development of education in the Kyiv educational district at the beginning of the 20th century]. *Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy : naukovy poshuky i znakhidky*. Vyp. 28: Mizhvidomchyy zbirnyk naukovykh prats'. Vidp. red. S.V. Vidnyans'kyu. Kyiv : In-t istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy. 417 s. [in Ukrainian].
3. O izmenenii i dopolnenii nyny deystvuyushchikh uzakoneniy v chastnykh uchilishchakh [On changes and additions to the currently valid legislation on private schools]: Sbornik vnesen po Ministerstvu Narodnogo

prosveshcheniya. T. 4 : Tsarstvovaniye imperatora Aleksandra II 1865–1870. SPb. S. 653–686. [in Russian].

4. Polozheniye o chastnykh uchebnykh zavedeniyakh. [Regulations on private educational institutions]. *Zhurnal'chik Ministerstva Narodnogo Prosveshcheniya*. №2 (fevral'). C. 34–48. [in Russian].

5. Lutskevich, A.A. (1901). Svod zakonopolozheniy i rasporyazheniy o chastnykh uchilishchakh i domashnem obuchenii [Code of laws and regulations on private schools and home education]. K. : Tipografiya I. Kryzhanovskogo i V. Avdyushenko. 368 s. [in Russian].

6. Laurson, A.M. (1912). Chastnyye uchebnyye zavedeniya vedomstva Ministerstva narodnogo prosveshcheniya: sobraniye nune deystvuyushchikh zakonopolozheniy i rasporyazheniy o chastnykh uchebnykh zavedeniyakh i domashnem obuchenii [Private educational institutions of the Ministry of National Education: assembly of current laws and regulations on private educational institutions and home education]. SPb. : Tip. M. M. Stasyulevicha. 339 s. [in Russian].

7. Shcherbak, N.O. (2004). Yevreys'ke pytannya u vnutrishniy politytsi tsaryzmu naprykintsi XVIII-u pershiy chverti XIX st. [The Jewish question in the internal politics of tsarism at the end of the 18th - in the first quarter of the 19th century] *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal*. № 6. S. 16–26. [in Ukrainian].

ARCHIVED DOCUMENTS

8. Podrobnaya zapiska o revizii i sostoyanii Kiyevskoy chastnoy gimnazii A. I. Stepovicha i materialy k ney (1913).

[Detailed note on the revision and condition of A. I. Stepovych's Kyiv private gymnasium and its materials]. TSDIAUK (Tsent. derzh. istor. arkhiv Ukrainy, m. Kyiv). F. 707. Op. 163. Spr. 317. Ark. 20. [in Russian].

9. O revizii chastnykh zhenskikh uchebnykh zavedeniy g. Ostroga. (1908). [About revisions of private female educational institutions in Ostrog]. TSDIAUK (Tsent. derzh. istor. arkhiv Ukrainy, m. Kyiv). F. 707. Op. 159. Spr. 104. Ark. 11. [in Russian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РОЄНКО Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Наукові інтереси: розвиток приватної освіти, теорія і практика соціальної (соціально-педагогічної) роботи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROIENKO Svitlana Oleksandrivna – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Scientific interests: development of private education, theory and practice of social (social-pedagogical) work.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2023 р.

УДК 378:04

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-412-418

МАРТАЛІШВІЛІ Леся Анатойівна –

аспірантка Полтавського національного педагогічного

університету ім. В. Г.Т Короленка,

заступник директора Департаменту освіти Полтавської міської ради

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8228-9925>

e-mail: martalishvilipoltava@gmail.com

**КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХІДУ ДО ЇЇ ФОРМУВАННЯ**

Ефективність управлінських рішень сучасного керівника закладу залежить від його здатності забезпечити виконання поставлених стратегічних цілей відповідно до особистісних і ділових характеристик та індивідуальних цілей і мотивів керівника, оптимального узгодження інваріантних та варіативних управлінських цілей на основі творчого підходу тощо.

Формування управлінської компетентності майбутнього керівника закладу освіти є важливим підґрунтям успішного виконання ним професійних функцій. Її слід розглядати з позицій багатомірності й багатоаспектності як самого феномену управління, так і підходів до його вивчення та опанування в освітньому процесі, забезпечення всією системою компонентів професійної підготовки керівника закладу освіти ще на етапі навчання фахових дисциплін у закладах вищої освіти.

Саме тому виникає потреба в уточненні сутності управлінської компетентності майбутнього керівника закладу освіти як описової моделі результату його професійної підготовки у закладі вищої освіти, деталізації її структури, що дозволить більш раціонально дібрати освітні компоненти та сприятиме їхньому продуктивному змістовому наповненню і практичній реалізації в процесі навчання фахових дисциплін.

Тож увазі читача пропонуються міркування автора статті, що подають авторське бачення поняття управлінської компетентності керівника закладу освіти, певною мірою аналізують компонентну структуру управлінської компетентності керівника закладу освіти та визначають сутність компетентнісного підходу до її формування у студентів закладів вищої освіти педагогічного спрямування.

Визначені і схарактеризовані у статті компоненти управлінської компетентності (мотиваційно-особистісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-рефлексійний) є взаємозумовленими та взаємодоповнюючими. Цей висновок є фундаментальним принципом формування управлінської компетентності керівника закладу освіти в процесі навчання фахових дисциплін.

Перспективи подальших розвідок напруму вбачаємо у формування управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів, її змістовому наповненні.